

Ap. 25/4-64.
Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie 2014

Sluttstreken for landssviksakene

Stortinget avviser tanken om ny vurdering

påstander om at justiskomiteéns mindretall opptrådte på vegne av «visse kretser», og videre hevdet at Stortinget ikke kan skyve fra seg de klager som er kommet fra folk som mener at de er urettferdig dømt for landssvik. Stavang mente at landssvikoppgjøret slo alt for vidt og at dommene hadde vært for strenge, men alt ialt gikk det langt bedre enn man kunne frykte fra begynnelsen av. Myndighetene har dessuten både med løslatelse på prøve og benådning lempet på noe av det som er skjedd.

Se på visse klagemål

Taleren fastlo at noen overprøving på juridisk grunnlag av de dommer som er falt ikke kan komme på tale. Men på den annen side kunne Stortinget etter Stavangs oppfatning ikke komme utenom en gjennomgåelse på en eller annet måte — ikke generelt, men av visse av de klagemål som er fremkommet, som grunnlag for en vurdering av hva som eventuelt kunne gjøres for å lempe på de skader som er oppstått.

Som et eksempel på en dom han hadde vanskelig for å forsones seg med, nevnte Stavang at en ung norsk kvinne som ikke var medlem av NS fikk fengsel i 1 år og 3 måneder for å ha tjenestegjort i det tyske Røde Kors. Han var heller ikke enig i at man har stemplet som skyldige i landssvik folk som var passive medlemmer i NS og som ikke subjektivt sett hadde gjort seg skyldige i landssvik.

La gjort være gjort

Justiskomiteéns formann, Lars Ramndal (v), Rogaland, så ingen grunn til å ta landssvikoppgjøret opp igjen nu, 20 år etter krigen. La gjort være gjort. Ingen er ufeilbarlige, og det er rimelig at da krigen sluttet var den psykologiske situasjon slik at man ikke kunne få et helt objektivt rettsoppgjør, men så langt som det stod i menneskemakt ble det forsøkt å gjennomføre et rettsoppgjør som står for en senere dom. — I det store og hele må man si at landssvikoppgjøret hadde den bredde som det var uunnngåelig å komme bort fra, sa Ramndal, som hevdet at det ikke går an å snakke om passivt eller aktivt medlemskap i NS, hadde man tatt standpunkt for NS var man et faremoment og var aktiv.

Et tap om oppgjøret tas opp igjen. . .

— Det er en svært liten gruppe som ikke kan gi seg til ro, men det store flertall av dem som har fått sin straff har gledeligvis funnet sin plass i samfunnet. Vi kan finne dem som ordforere, embedsmenn, prester, lærere, folk som har sett at det var galt det de gjorde og som har søkt tilbake til samfunnet, sa Ramndal, som erklærte at Stortingets behandling av saken markerte

Hvem skulle revurdere?

Løberg hevdet at medlemskap i NS hos voksne og fullt bevisste mennesker var svikt og svik. De visste hva de gjorde. — En indre hard kjerne her hjemme i Norge har ennå ikke lært, på tross av Eichmann-prosessen og Auschwitz-prosessen, sa taleren. — Når mindretallet nu ber om en revurdering, da kan de som har fulgt landssvikoppgjøret også ha visse ønsker som ikke er oppfylt. Hvordan og av hvem skal en slik revurdering foretas? Løberg minnet også om at straffedømte etterat den såkalte «halveringslov» ble vedtatt, slapp ut etter å ha avsonet halvparten av sin straff, uansett hva de hadde begått av mord eller angiveri. — Vi får se dette som en avslutning fra Stortingets side, sa Løberg.

De passive var de farligste

Didrik Cappelen (h), Telemark, mente at oppgjøret i det store og hele virket rimelig og rettferdig. Skal man ta hensyn til visse klagemål? De tilfelle som det måtte være noe å gjøre med er drøftet og ordnet f. eks. med benådning eller på annen måte. Cappelen karakteriserte «passive» NS-medlemmer som en misvisende betegnelse. Blant de passive var ofte de aller farligste, de var stille og smålatne og fikk en mengde andre til å melde seg inn «for sikkerhets skyld». Man skal vakte seg veldig for å innta en mildere holdning overfor de passive, og man skal være klar over at det er gjort meget for å rette på det som kanskje var en for hard reaksjon overfor de passive, sa Cappelen, som inndelte landssvikene i tre grupper: De som har innrømmet og tatt sin dom, de som ikke innrømmer, men avfinner seg med sin dom, og de som klager mest. Man skal være forsiktig med å høre for meget på klagemålene.

Oppgjøret har vist veien

De beste av folkene er tjent med stillhet, og det er de dårligste folkene som lager bråket, og dem skal man høre minst på. Men visse erfaringer skal vi trekke av det som er skjedd, sa Cappelen: — Nu skal enhver vite at kommer vi opp i en lignende situasjon, blir det reagert hårdt og bestemt. Der har landssvikoppgjøret vist veien, selvom det kanskje heller var for mildt enn for strengt.

Dårlig hjelp å rippe opp i sårene

Torger Hovi (a), Oppland, hevdet at de rettsregler som ble utfordret av den norske regjering i London var helt nødvendige i den situasjon som forelå. Han minnet om at rettsoppgjøret ble gjennomført i lovlige former, at eventuell forskjell mellom de dommer som ble avsagt, senere er utjevnet med benådning og annet, og mente at

avgjort, og noen ny vurdering av sakene eller noen «overprøving» av de dommer som er falt, kommer ikke på tale. Stortinget avviste igår tanken om en ny vurdering av enkelte av de klagemål som er reist, og fastslo at i det store og hele ble oppgjøret rimelig og rettferdig. De skjevheter som måtte ha oppstått, er stort sett utjevnet med benådninger og

eller mindre gjennom en slags amnestilovgivning eller videre adgang til påtaleunntatelse, sa Lyng, og hevdet her at oppgjøret var for bredt anlagt. Han tilføyet at justisministeren den gang fikk full tilslutning i Stortinget for sitt opplegg, og at oppgjøret praktisk gikk bra, med det omfang det fikk.

Alle skal vite hva som er svik

«Erfaring og etterpåklokskap» må ikke brukes til forsvar for den enkeltes holdning eller til å finne unnskyldninger for medlemskap i NS, sa Guttorm Hansen (a), Nord-Trøndelag, som mente at selv om det var gradsdifferanser i NS-medlemskap, hadde alle former én ting felles: Medlemmene var med som medlemmer av et parti hvis fører stod frem på partiets vegne og proklamerte statskup i en skjebnetime for landet. Guttorm Hansen la avgjørende vekt på at medlemskap i seg selv må være landssvik, hvis ikke er alle begreper forkludret. Han fortsatte: Enhver må vite og skal vite at det å støtte ved medlemskap eller på annen måte et parti, en organisasjon eller en gruppe som prøver å tilrane seg makten uten å ha fått retten til denne makt begår svik.

Landssvikbegrepet ble devaluert . . .

Einar Hovdhaugen (sp), Oppland, fremhevet at motstandsbevegelsen ikke bare kjempet mot fienden, men også kjempet for rettsstatsprøvet. — Det er ikke her noe spørsmål om en silkefront, men et rettsstatsspørsmål, sa Hovdhaugen som kunne følge justiskomiteéns mindretall et stykke på vei. Han fant det galt at oppgjøret resulterte i bøter på 1000 eller 500 kroner for medlemsskap i NS, — så billig må ikke landssvik være. Vi fikk en i høyeste grad uheldig devaluering av begrepet landssvik.

Ny omgang rettssaker er ikke tjenlig

Hans Ommedal (krf.), Sogn og Fjordane, sa at hvis Stortinget skulle følge mindretallets antydning om en revurdering, ville det resultere i en ny omgang rettssaker, og det ville være lite tjenlig, aller minst for dem som ville få sakene opp til ny prøvelse. Men på den annen side må vi ikke behandle dem som sviktet slik at vi begår urett mot dem som ofret alt, sa Ommedal.

Raskere begrensning enn noen hadde trodd

— Vi ble satt på prøve da vi satte landssvikoppgjøret i gang. Bestod vi prøven? Det tilkommer ikke meg å bedømme dette, sa justisminister O. C. Gundersen. Han fremhevet at etterhånden ble det gjennomført en begrensning av oppgjøret som han ikke ville ha trodd var mulig. Da han fratrådte som ju-

rosistaise på prøve. Flertallet av talere mente å kunne fastslå at det ikke kan skilles mellom passivt og aktivt medlemskap i NS, det å være medlem var å være aktiv.

Det var noe delte meninger om oppgjørets omfang, og Høyres John Lyng hevdet at oppgjøret ble for bredt anlagt. Samtidig som det ble konstatert at en epoke nu tok slutt i og med at Stortinget behandlede landssvikoppgjøret for siste gang ble det fremhevet at oppgjøret et varsel. Hvis en ny krigssituasjon oppstår, vet alle hvilken holdning som forlanges, og alle vet hva landssvik er, og hva straffen for landssvik vil bli. (Se side 12.)

stisminister ved årsskiftet 1951/52 satt det 110 soningsfanger i fengslene, dømt for landssvik. Vi var da praktisk talt ferdige med utsoningen.

Flertall bak oppgjøret

Statsråd Gundersen kom også inn på forberedelsene til rettsoppgjøret og siterte utdrag av et brev som fulgte et lovforslag som ble sendt fra Norge til regjeringen i London. Her ble det fastslått at det måtte og skulle gjøres opp med landssvikkerne, men det skulle være et fullt rettslig oppgjør. I brevet ble det også advart mot at private oppgjør kunne finne sted etter frigjøringen. Det måtte ikke skje. Statsråd Gundersen fant det rimelig at det er meningsforskjell om en sa veldig og dyptgående samfunnsprosess som landssvikoppgjøret var, og hevdet at det alt overveidende flertall i folk og i storting stod bak oppgjøret i den form og det omfang det fikk. Hvert eneste rettsstatsspørsmål som er reist er behandlet ved domstolene, og alle viktige spørsmål er kommet til Høyesteretts plenium og har funnet sin avgjørelse der.

«Uoverstigelig skille mellom svikt og svik»

Olav Eikeland (sp), Vest-Agder, sa at det var nødvendig også med en reaksjon på passivt medlemskap i NS. — Men det er galt å stemple hele gruppen som «landssvikere». Det er et uoverstigelig skille mellom svikt og svik. For mange var bøter og inndragning småting mot landssvik-stempelet. Vi bør nu fjerne dette ord både fra vårt sprog og vår bevissthet.

Senterpartiets parlamentariske fører Per Borten var enig i at begrepet landssvik ble utsatt for en farlig devaluering, i og med at rettsoppgjøret etter frigjøringen fikk et altfor stort rettspolitisk omfang. — Det hadde vært bedre om man hadde fulgt den linje som John Lyng tidlig gjorde seg til talsmann for.

109447